

Zahraniční investice do České republiky

Petr HARTMAN, moderátor

Začíná pravidelný diskusní pořad Studio STOP, který se vysílá na okruhu Český rozhlas 6. Pokud možno ničím nerušený poslech vám přeje Petr Hartman.

Továrna LG. Philips Displays v Hranicích na Moravě je na pokraji krachu. Barevné obrazovky, které se v ní vyrábějí, nejdou podle všeho dobře na odbyt a zahraniční investor, který továrnu takzvaně na zelené louce vybudoval, vyhlásil krach. Pokud ho bude hranická továrna následovat, přijde o práci více než tisíc lidí.

Přítom v době, kdy se nový závod otevíral, byl dáván některými politiky za příklad přínosu zahraničních investic pro českou ekonomiku. Kolik podobných investic by mohl potkat podobný osud? Obejde se české hospodářství bez přílivu zahraničního kapitálu? Jsme pouze zemí montážních hal, kam chodí investoři za levnou pracovní silou? Je všechno tak černobílé, jak se na první pohled zdá? Odpověď nejenom na tyto otázky se pokusí nalézt dnešní Studio STOP. Ve studiu vítám generálního ředitele agentury CzechInvest Tomáše Hrudu a ekonoma **Evžena Kočendu z Národohospodářského ústavu Akademie věd a CERGE Univerzity Karlovy**. Takže dobrý večer.

Tomáš HRUDA, generální ředitel agentury CzechInvest

Dobrý večer.

Evžen KOČENDA, **Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy**

Dobrý večer.

Petr HARTMAN, moderátor

Možná bychom mohli začít tím konkrétním příkladem, tedy továrny v Hranicích na Moravě, která se ocitla na pokraji krachu. Samozřejmě v této souvislosti se objevují nejrůznější názory. Možná, že tak nejvýrazněji zaznívá názor, že to byl nesmysl přilákat sem zahraničního investora, aby vyráběl televizní obrazovky, které v nejbližší době nepůjdou na odbyt. Takže nejprve bych se obrátil na generálního ředitele agentury CzechInvest Tomáše Hrudu a zeptal bych se ho, jak je vůbec reálné, když se ta zahraniční investice připravuje, odhadnout třeba vývoj v té dané oblasti, kam chce ten zahraniční investor investovat?

Tomáš HRUDA, generální ředitel agentury CzechInvest

No ono je to samozřejmě velice, velice obtížné dopředu odhadnout, a je potřeba říci, že asi by nebylo vhodné, aby stát určoval soukromým firmám, zda jejich záměry jsou správné nebo nejsou. Myslím, že vzhledem k tomu, že ty pobídky představují pouze menší část té investice, tak je samozřejmě v zájmu těch investorů, aby investovali rozumně a smysluplně, čili myslím, že tato kontrola by měla být obsažena už právě v tom byznysplánu těch konkrétních, konkrétních firem, s tím, že samozřejmě žijeme v tržním hospodářství a ne vždycky jsou

všechny tyto plány správné a ne vždy se naplní, takže bohužel musíme být svědky čas od času i toho, že některé firmy své záměry přecení a bohužel neskončí úplně nejlépe. Nicméně to nezbytně nemusí být ještě teď příklad hranické továrny, která stále, pokud mám správné informace, má reálnou šanci nějakou dobu velice dobře fungovat a zároveň si myslím, že není vhodné právě z tohoto konkrétního případu nějakým způsobem dělat zobecnění, která by mohla jaksi vytvářet dojem, že zahraniční investoři jsou zde pouze na nějakou omezenou dobu. Tohle je nepříjemný případ, který je samozřejmě nepříjemný nejen pro český stát, ale i pro firmu jako takovou.

Petr HARTMAN, moderátor

Ta továrna funguje zhruba čtyři roky, předtím se musela vybudovat, předtím se tedy muselo rozhodnout o tom, že přilákáme zahraniční investici, takže dá se říci, v jakém horizontu se rozhodovalo o tom, že právě u nás bude výroba takovýchto obrazovek?

Tomáš HRUDA, generální ředitel agentury CzechInvest

Máte pravdu, samozřejmě to záleží investice od investice. U takto velkých investic je samozřejmě ta doba přípravy daleko delší, protože i ten realizační čas zabere určitý čas, takže dá se říci, že u těch velkých projektů to může být třeba i rok, dva před tou samotnou investicí. Zároveň záleží, zda se jedná o projekt, který má už předem danou poptávku a řeší se pouze lokalita, což je velice často příklad, případ dodavatelů, třeba větších investorů, kteří přijdou, ale obecně se dá říci, že v té době, kdy se rozhoduje, se prostě pracuje s informacemi, které jsou k dispozici. A chci jen zopakovat, že žádný investor vědomě nedá peníze do projektu, o kterém by dopředu věděl, že nebude ziskový nebo na kterém by prodělal.

Petr HARTMAN, moderátor

Souhlasí Evžen Kočenda s tím, že když se lákají zahraniční investoři nebo když někteří zahraniční investoři mají zájem investovat v České republice, tak že stát si určí určité podmínky, ale zas nemůže úplně diktovat tomu investorovi, co by měl vyrábět?

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

No já s tím naprosto souhlasím, já nemám k tomu, co bych dodal. Já si myslím, že to je naprosto jasná záležitost.

Petr HARTMAN, moderátor

A z hlediska třeba té perspektivy těch barevných obrazovek neplochých, tedy těch klasických, dá se třeba odhadnout na nějakou dobu dopředu, jak se bude trh vyvíjet nebo je to třeba zrovna v této oblasti velice složité?

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

Já si myslím, že dá se odhadnout na nějakou dobu, jak se bude vyvíjet trh zhruba pro jakýkoli produkt, ale já nejsem specialista na barevné obrazovky, takže k tomuhle konkrétnímu případu vám opravdu nic neřeknu.

Petr HARTMAN, moderátor

Já jsem právě myslel spíše obecně, jestli skutečně ...

**Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE
Univerzity Karlovy**

Obecně zhruba se dá odhadnout, jak se bude vyvíjet trh s jakýmkoli produktem, ale jako berme v úvahu to, že nikdo neví, co bude zítra. Kdyby všechno šlo předvídat plus minus v nějakém velice úzkém intervalu, tak by život asi vypadal trošku jinak.

Petr HARTMAN, moderátor

Dobře. Souhlasíte tedy vy jako ekonom, který není závislý na politicích, že tedy nebylo chybou, že továrna tady vznikla, že se tady vyrábějí obrazovky? Rozhodovalo se o tom zhruba před šesti lety.

**Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE
Univerzity Karlovy**

V každém konkrétním příkladu ... Takhle: Zahraniční investice mají velmi mnoho pozitivních efektů a hlavně ty pozitivní efekty se prodávají, když je potřeba, aby stát nějakým způsobem zabodoval. Zapomíná se, že zahraniční investice nesou s sebou určitá rizika. V tomto konkrétním případě je možné, že nedošlo k dobrému vyhodnocení všech rizik, je možné, že sám investor udělal nějaké chyby. Já tento konkrétní příklad neznám, takže opravdu konkrétně vám k tomu neodpovím. Takhle obecně.

Petr HARTMAN, moderátor

Dobře, takže já se ještě zdržím chvíli u toho konkrétního příkladu a obrátím se opět na Tomáše Hrudu. Evžen Kočenda hovořil o tom, že zahraniční investice samozřejmě jsou přínosné pro ekonomiku a samozřejmě také přinášejí určitá rizika. A když se hovoří o budoucnosti továrny v Hranicích na Moravě, tak třeba vaše agentura už vydala stanovisko, že tato továrna nebyla z hlediska českého státu prodělečná, že i když ten zahraniční investor dostal určité pobídky, tak už se to vrátilo. Čím se to dá zdůvodnit nebo jak je to podloženo?

Tomáš HRUDA, generální ředitel agentury CzechInvest

No, tak obecně všechna tato čísla je samozřejmě velice těžké kvantifikovat, nicméně my dnes víme, že konkrétně tato společnost za dobu svého působení v České republice utratila zhruba patnáct miliard korun, to je v přepočtu zhruba třináct set kontraktů s českými firmami, které dodávaly služby, výrobky nebo podobným způsobem měly možnost, možnost dodávat do této společnosti. A my se domníváme, že to je právě ten způsob, který ..., respektive jeden z těch, jeden z těch způsobů, jakým ty zahraniční investice české ekonomice prospívají. To znamená, že vytvářejí reálnou poptávku, která potom umožňuje i těm menším středním firmám, aby, aby, aby rostly, aby zaměstnávaly další lidi a aby třeba zvyšovaly svoji technologickou úroveň tím, že mají peníze na investice, mají peníze na školení a tak dál, a tak dál. S tím, že samozřejmě ta určitá, určitá rizika tu existují, ale vzhledem k tomu, že ty pobídky, tak jak jsou koncipovány, jsou opravdu pouze zlomkem té celkové investice, tak pokud bychom vzali v úvahu i extrémní případ, kdy firma odejde těsně poté, co vyčerpá investiční pobídky, tak by se nemělo za žádných okolností stát, že by ta investice jako taková byla pro stát ztrátová.

Petr HARTMAN, moderátor

Znamená to, že odejde těsně poté, co vyčerpá investiční pobídky, že tedy už splnila všechny ty podmínky a v případě odchodu je nemusí vracet?

Tomáš HRUDA, generální ředitel agentury CzechInvest

Přesně tak, ale to je zase hypotetický příklad. Nic takového se zatím nestalo. Jediné dva případy, které dnes řešíme, respektive, které doposud vznikly, je zaprvé kauza LG. Philips, ovšem to je případ, který se stále řeší a který rozhodně nesouvisí s pobídkami, ten souvisí s tím, že byl vydán konkurs na mateřský holding. A pak byla druhá kauza to je firma Flextronics, která naopak vlastně zavřela výrobu ještě v době, kdy měla povinnost v České republice, republice vyrábět. Takže ta byla nucena ty pobídky vrátit. Takže já bych v tomhle smyslu rozhodně bych se bránil tomu, abychom z toho činili nějaký obecný závěr. A jenom bych rád zopakoval, že opravdu ty pobídky nejsou to základní, tím základním hybatelem, nějakou obrovskou částí. Větší část toho rizika těch nákladů nese investor. Proto je v jeho nejlepším zájmu, aby ty peníze byly dobře investovány.

Petr HARTMAN, moderátor

Já bych ten konkrétní případ ukončil ještě tím, že se hovoří o tom, že samozřejmě továrna nemusí zavřít, že dál může vyrábět obrazovky, že by stáť se nějakým způsobem angažoval, že hodlá zajistit úvěr pro firmu, ale jsou tam určité podmínky. Jedna z nich hovoří o tom, že ta hranická firma, hranická továrna by se měla oddělit od té mateřské společnosti a další je, že musí prokázat, že skutečně o ty obrazovky je zájem, že tam jsou nějaké nasmlouvané kontrakty, že jsou reálné, že budou splněny a tak dále. V této souvislosti vy jste zmínil, že ta mateřská firma je v konkursu. Je vůbec možné, aby takovýto podnik byl vyňat z té konkursní podstaty?

Tomáš HRUDA, generální ředitel agentury CzechInvest

Já bych nerad, já bych se nerad pouštěl do některých detailů, nicméně je možné, je možné, aby tato továrna, pokud prokáže životaschopnost, což je, jak jste již správně řekl, podmínkou, aby se vůbec uvažovalo o jejím dalším provozu, je možné, aby dále vyráběla, protože jsou reálné předpoklady pro to, že ten program je ziskový. Pokud by byl ziskový, tak není v zájmu nikoho, aby se jaksi zavírala továrna jenom proto, že má potíže mateřský holding. A první, komu by na tomhle mělo záležet, jsou samozřejmě akcionáři a věřitelé, respektive v tuto dobu. Čili dá se říci, že pokud dojde k tomu, že se prokáže, že firma je životaschopná, tak není nejmenší důvod, proč by, proč by tato firma neměla dál vyrábět s tím, že ta podmínka, kterou vláda dala, samozřejmě neříká, že vláda je ochotná za každých podmínek nalít peníze do firmy, která by perspektivu mít neměla. Určitě ne, jde spíše o to, aby se zabránilo tomu, aby byla zavřená továrna, která by mohla za jiných okolností velice dobře prosperovat.

Petr HARTMAN, moderátor

Souhlasí Evžen Kočenda s tím, že podnik, který je na pokraji krachu, se může zachránit třeba tím, že mu stát podá pomocnou ruku?

**Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE
Univerzity Karlovy**

To je jeden způsob, je mnoho dalších způsobů. Jeden reálný způsob je, proč by se tam musely dělat ta, vyrábět televizní obrazovky. Firma může ty, ty pozemky, haly, výrobní prostředky prodat a ten, kdo má nějaký nový nápad a peníze a chuť investovat, tak tam může vyrábět cokoli jiného. Já bych to nevztahoval na to jenom, že v podstatě skončila výroba, výroba obrazovek a teď budeme přemýšlet o tom, jak tam vyrábět další jiné obrazovky, to si myslím, že je cesta, která nikam nevede. Když se podíváte v daleko menším do kteréhokoliv města v naší zemi nebo kdekoli na světě, tak postupně se v ulicích mění jednotlivé vývěsní štíty na různých obchodech a nikoho, nikoho to příliš nepřekvapuje.

Petr HARTMAN, moderátor

A dá se tedy říci, co byste preferoval v takových to případech? Pomoc státu nebo právě tu snahu ...

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

Já jako ekonom, tak bych preferoval to řešení, kde převáží výnosy nad náklady. Čili jestli to bude pomoc státu nebo nějaká jiná, to mě osobně z tohoto hlediska příliš ...

Petr HARTMAN, moderátor

A jak se to dá určit ...

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

... příliš prostě nezajímá.

Petr HARTMAN, moderátor

... protože zachraňující se firma může tvrdit, že třeba má odbyt, může ukázat i nějaké nasmlouvané kontrakty. Pak je otázka, zda ty kontrakty se podaří dodržet a podobně.

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

Dobře, na druhou stranu záruka státu znamená, že stát musí vzít někde peníze, tudíž všichni lidé si musí uvědomit, že ten stát ty peníze nevezme nikde jinde než zase od nich.

Petr HARTMAN, moderátor

Právě proto se ptám, co je výhodnější nebo levnější, když říkáte, že preferujete ...

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

To záleží na tom případě. To je prostě náklady a výnosy prostě propočítat, zanalyzovat, vyhodnotit.

Petr HARTMAN, moderátor

Dobře a dá se to v takovém konkrétním případě, že firma je na pokraji krachu, že mateřská firma zkrachovala, dalo by se říci, že zde sice výroba se nějak rozběhla po určité chvíle přestávky, ale není vůbec jisté, jak to dál bude fungovat. Dá se v takové situaci skutečně reálně zhodnotit, jaké budou náklady a výnosy?

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

No, tady od tohodletoho to já neudělám, ale určitě se to dá zhodnotit. Já skutečně, já mám v kanceláři křišťálovou kouli, kterou jsem před lety dostal, a kdybych ji tady měl, tak možná bych odpověděl, ale teďka skutečně neodpovím.

Petr HARTMAN, moderátor

Ne, já myslím jako obecně, nemyslím přímo ten konkrétní případ, ale obecně, jestli se to vůbec dá udělat.

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

Jo, dá se to udělat, určitě.

Petr HARTMAN, moderátor

Dělá se to?

Tomáš HRUDA, generální ředitel agentury CzechInvest

Ano, samozřejmě, já myslím, že to je asi ...

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

To je základ jakéhokoliv rozhodování, bez toho prostě by, já si nedovedu představit, že ať stát nebo investor by prostě udělali nějaký krok.

Tomáš HRUDA, generální ředitel agentury CzechInvest

Já bych jenom k tomu dodal, že vlastně to je podmínka, která je naprosto základní. Pokud by tohle nebylo prokázáno, tak v podstatě není moc o čem se ani bavit, protože financovat ztrátovou výrobu je naprostý nesmysl, čili tohle nikdo ani nechce a nehodlá udělat. S tím, že ta firma samozřejmě velice dobře ví, za jaké ceny, za jaké ceny nakupuje vstupy, za jaké ceny je schopná realizovat svůj odbyt a jaké má náklady v tom procesu. Čili tyhle věci je poměrně jednoduché, jednoduché dokladovat. Čili já bych v tomhle smyslu byl docela optimista.

Petr HARTMAN, moderátor

Samozřejmě, ale v té souvislosti pak člověk, který není přímo do toho zasvěcen, se musí ptát, proč se tedy dostala do problémů, když to všechno má dobře spočítáno, a přesto je v problémech?

Tomáš HRUDA, generální ředitel agentury CzechInvest

On se právě do problémů dostal ten mateřský holding, který, který zahrnuje několik těch firem, nejenom tu hranickou. A vzhledem, vzhledem k tomu, že vlastně ta firma v Hranicích je, byla poslední ze všech těch firem, respektive byla i nejmodernější, má nejmodernější technologii i nákladově vlastně funguje v zemi, která má obecně nejnižší náklady ze všech těch ostatních zemí v holdingu, to znamená, že má předpoklady, že vyrobí tu obrazovku daleko levněji než ty ostatní. A naopak nyní má reálnou šanci, že převezme vlastně část trhu, který byl dodneška, dodneška obhospodařován těmi, těmi filiálkami, řekněme, ve Francii a v Německu, čili opravdu si myslím, že je reálné, reálné dokázat, že ten problém, projekt jako takový je ziskový a pokud to udělá, tak je možné prostě pokročit do té druhé fáze, to znamená hledání řešení. Pokud toto neprokáže, tak naopak nemá smysl se o tom dále bavit.

Petr HARTMAN, moderátor

Dobře, takže ...

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

Já si myslím, že problémy na obecné úrovni holdingu, které se přenesou na jednotlivé menší firmy, které jsou součástí holdingu, to je jeden, jedno z těch rizik zahraničních investic. Stejným takovým rizikem je, že pokud, že vlastně holding může tu součást použít jakoby zástavu na vypůjčení peněz a pak se dostat zase do problémů. To jsou všechno rizika, která zahraniční investice, přímé zahraniční investice přinášejí. Na druhou stranu investor nebo investoři není klub prostě Rychlých šípů, to není altruistická organizace. To jsou společnosti, které přicházejí vydělat peníze. Já si nedovedu představit, že by ta skupina, která v Hranicích zakládala továrnu na obrazovky před těmi šesti lety, přicházela do České republiky s myšlenkou, rozjedeme tady výrobu a pak to necháme spadnout.

Petr HARTMAN, moderátor

Dobře, pojďme to zobecnit a pojďme se podívat, s jakými myšlenkami přicházejí zahraniční investoři do České republiky, tedy, co je zde láká. Jsou to třeba různé daňové úlevy a podobně, různé dotace na vytvoření třeba pracovních míst a tak dále, nebo je to pořád stále ještě relativně kvalitní, ale levná pracovní síla?

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

Jak tady řekl pan kolega, tak ty pobídky. A do pobídek můžeme zahrnout ať přímé dotace nebo daňové úlevy, daňové prázdny a tak dále, to všechno je jeden balík prostě pobídek, ať je definujeme, můžeme je definovat jakkoli. Je to něco, co má vlastně snížit náklady. Firma přichází proto, aby vytvářela zisk. Jestliže dostane pobídky, které jí sníží náklady, tím lépe, ale není to ten hlavní určující faktor. A teď k těm, teď k té pracovní síle. Já si myslím, že bychom měli zapomenout, stále se to opakuje, stále je to obehnaná písnička, ale měli bychom zapomenout na to, že firmy přicházejí do České republiky za levnou pracovní silou. To je naprostý nesmysl. Z celkové výroby a z celkového, z celkových vývozu, které vytvářejí firmy se zahraniční účastí, tak pouze deset procent této výroby a těchto vývozu pochází z provozů, které jsou závislé na pracovní síle, které jsou intenzivní na pracovní sílu, které využívají levnou pracovní sílu. Ona už taky není tak levná. Padesát procent výroby podniků se zahraniční investicí v České republice a padesát procent vývozu, přes padesát v obou

kategoriích, vytvářejí podniky, které jsou závislé na kapitálu, jsou kapitálově intenzivní a jsou závislé na specializovaných technologiích. Čili zapomeňme na levnou pracovní sílu. To je ..., už dlouho to není pravda a nevím, jestli to byla pravda už na počátku.

Petr HARTMAN, moderátor

Dobře, možná v konfrontaci třeba s některými zeměmi Evropské unie, odkud ty firmy přicházejí, tak jsme přeci jenom levnější pracovní síla, ale zase v konkurenci s jinými zeměmi ...

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

Jsou země, které jsou ještě levnější.

Petr HARTMAN, moderátor

To jsem zrovna chtěl říct. Takže bych se obrátil opět na Tomáše Hrudu a zeptal bych se ho, dá se tedy nějak určit, co všechno investory láká nebo co láká především, když to není ta levná pracovní síla?

Tomáš HRUDA, generální ředitel agentury CzechInvest

Tak ono je to vždycky kombinace samozřejmě různých faktorů a v závislosti na konkrétním projektu, potom záleží, jakou váhu přidají tomu konkrétnímu faktoru. Takže nedá se obecně říci, že paušalizovat něco a říci, že existuje něco jako typický investiční projekt. Jsou projekty, které jsou velice, velice závislé na kvalitě lidí, v tom případě samozřejmě je velká pravděpodobnost, že skončí v nějakém městě s dobrou technickou univerzitou, jako je třeba Praha, Brno, Ostrava a podobně, čili to je jedna věc. Pak jsou projekty, které jsou výrazně závislé na logistice, například je velká, velký podíl nákladů je spojen s dopravou. Pak samozřejmě se situují třeba do severních Čech, pokud samozřejmě jejich hlavním trhem je Německo a ostatní staré země Evropské unie, což velice často byl ten případ. A obecně se dá říci, že vždycky je to kombinace těchto konkrétních faktorů a já, mně nezbyvá než se připojit, připojit k panu Kočendovi, protože opravdu Česká republika už zdaleka nepatří mezi země s nízkou cenou práce. Pokud připojíme všechny povinné odvody, tak se dostáváme na násobky mezd, které jsou, které jsou běžné třeba v jihovýchodní Asii, takže tento faktor opravdu není, není tím hlavním. A je potřeba si uvědomit, že v České republice a obecně v Evropě se už vůbec nevyrábějí výrobky, které je nutné zde vyrábět. Pokud je možné něco vyrobit jinde a levněji, tak se to už tak děje. Jsme toho samozřejmě svědky, obrovská konkurence Číny a Indie je asi, asi nepopíratelná. To znamená, že my v našem případě neřešíme, zda se ten konkrétní produkt bude vyrábět v Evropě nebo ne, ale zda se bude vyrábět v České republice nebo třeba v Polsku nebo v Maďarsku. Čili to je ten základní problém, který ... Nebo ne problém základní, ale ...

Petr HARTMAN, moderátor

Dobře, ale nedá se tedy zjednodušit a zestručnit a říci, co hlavně láká zahraniční investory? Je to tak rozmanité, že to nejde?

Tomáš HRUDA, generální ředitel agentury CzechInvest

Je to rozmanité. Já si myslím, že právě je to tím, že Česká republika je v mnoha ohledech schopná tenhle koktejl jakoby faktorů namíchat celkem atraktivně. To znamená kromě toho, že máme vzdělanou pracovní sílu, která má dlouhodobou zkušenost s fungováním v průmyslu, která má, která má jaksí velice, velice flexibilní lidi, který jsou schopný a inovativní, zároveň je logisticky velice dobře položená, to je, si myslím, jeden z hlavních faktorů, který opravdu má obrovskou cenu pro budoucí, budoucí rozvoj a naopak dává šanci k tomu, že nedojde k nějakému výraznému odlivu do vzdálenějších zemí. Myslím, že tyhlety základní faktory dávají, vytváří, vytváří vlastně nebo dávají předpoklady k tomu, že Česká republika je, a doufejme, že i bude, nadále atraktivní.

Petr HARTMAN, moderátor

Souhlasí Evžen Kočenda, že jsme a budeme atraktivní pro zahraniční investice?

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

Ano, já bych, já bych odpověděl spíš na tu vaši nebo doplnil bych tu otázku, zda-li se dá zevšeobecnit, co, co láká zahraniční investice. Tady ty, ty všechny faktory, které zmiňoval pan kolega, tak samozřejmě, já s nimi souhlasím. Můžeme se podívat na Českou republiku jenom takhle v etapě prostě. Na začátku všimněme si, že k nárůstu zahraničních, přímých zahraničních investic vlastně, i když k prvním nějakým došlo prostě už na počátku transformace, tak k nějakému nárůstu skutečně začalo docházet po roce 96, 97. To souvisí s úrovní reforem. V ještě předchozí fázi a i po tom roce 96 vlastně určujícím prvkem zahraničních, přímých zahraničních investic byl vlastně i způsob privatizace, kterým se v České republice privatizovalo, protože teprve po roce 97 se objevila nebo až po roce 98, kdy stát začal uvolňovat svoje zbytkové státní vlastnictví, tak se vlastně začaly objevovat možnosti, aby firmy privatizovaly prostřednictvím privatizace, teda investovaly prostřednictvím privatizace a nemusely se soustřeďovat jenom na takzvané investice na zeleném poli. Před rokem 98 vlastně tady byl stav ten umrtvený, protože pokud si vzpomeneme na Český Telecom, to byla velká investice v roce 95 a potom přímý prodej, prodej Škodovky, tak vlastně v té době před rokem 97 se nic moc nedělo. Teprve potom opakují až stát začal uvolňovat zbytkové státní vlastnictví, tak mohlo dojít k investicím prostřednictvím privatizace. Čili úroveň privatizace a úroveň reforem. To je důležitý prvek. Potom politická stabilita samozřejmě je faktor, který láká zahraniční přímé investice, protože takové ty naivní představy z osmdesátých let, to byly vlastně modely, které určovaly zahraniční investice na základě úrokových diferencíálů, to samozřejmě je příliš jednoduchý pohled na věc. Čili politická stabilita druhá věc. Infrastruktura a hlavně gravitace firem do určitých středisek s infrastrukturou. Když budete mít dvě firmy, objeví se tam třetí, jakmile tam bude třetí, objeví se tam čtvrtá. Tady tyhlety všechny vlastně způsoby, jak firmy nebo jak zahraniční investoři umisťují svoje investice, jsou i empiricky prokázány a nejenom na jako okolních zemích, ale konkrétně třeba i na případě České republiky. Čili ty faktory se dají zevšeobecnit na způsob privatizace, úroveň reforem, politická stabilita, infrastruktura, nejenom úroveň, ale její další budování, a samozřejmě pracovní síla, ale ne ta levná pracovní síla, ale jak tady kolega správně řekl, vlastně intenzita **výzkumu**, napojení na kvalitní univerzity a tak dál. To všechno jsou reziduální efekty, které určují nebo které ovlivňují zahraniční investory v jejich rozhodování.

Petr HARTMAN, moderátor

To všechno způsobilo samozřejmě, že příliv zahraničních investic byl v posledních letech poměrně masivní, a v této souvislosti je zajímavé, že alespoň část veřejnosti má takový pocit,

že velká část směřovala do automobilového průmyslu. Nakolik, pokud to je pravdivé, může být tato orientace na výrobu automobilů pro Českou ekonomiku škodlivá? Na to jsem se zeptal ekonoma Davida Marka z Patria finance.

David MAREK, ekonom, Patria Finance

Škodlivé to není, ale zároveň bychom měli vytvářet podmínky pro to, aby sem přicházeli i jiní investoři a abychom se vyrovnali s případným problémem jednoho odvětví tím, že prostě budeme mít více diversifikovanou strukturu ekonomiky. Pokud k nám přijde Hyundai, vytvoří se nová pracovní místa, zvýší se export, zlepší se obchodní bilance, zrychlí se růst ekonomiky, ale zároveň bychom měli přilákat i jiné investory, kteří nebudou třeba tolik závislí na hospodářském cyklu nebo na cyklu právě v tomto konkrétním odvětví. Přece jenom automobil si nekupují lidé nikde na světě každý rok, nový automobil, toto odvětví je relativně velmi cyklické a podobně by se mohla stát značně cyklickou i česká ekonomika. Já si myslím, že bychom měli doplnit ten současný systém o zrovnoprávnění, určité zrovnoprávnění investičních pobídek tak, abychom vytvářeli stejné podmínky nejenom pro odvětví zpracovatelského průmyslu a určitých vybraných strategických služeb právě i pro ostatní odvětví právě třeba v oblasti služeb, protože přece jenom my jako ekonomika chudá na nerostné suroviny, na materiály, si myslím, že se dlouhodobě můžeme uživit především myšlenkami a mozky. A v této sféře si myslím, že jsme zatím neudělali dost.

Petr HARTMAN, moderátor

Tolik názory ekonoma Davida Marka z Patria Finance. Na okruhu Český rozhlas 6 posloucháte pravidelný diskusní pořad Studio STOP. Tentokrát je zaměřen na zahraniční investice. Ve studiu jsou ředitel agentury CzechInvest Tomáš Hruda a Evžen Kočenda, ekonom z **Národohospodářského ústavu Akademie věd a CERGE Univerzity Karlovy**. Kdybych měl navázat na slova Davida Marka, dá se tedy souhlasit s tím, že zahraniční investice jsou směřovány především do zpracovatelského průmyslu, do výroby automobilů a tak dále?

Tomáš HRUDA, generální ředitel agentury CzechInvest

Ono to tak není, ono to tak není, to je, to je vlastně ta podpora je směřována obecně. My samozřejmě máme jaksí podporovat nebo jaksí více, více se snažit o některé konkrétní, konkrétní sektory, nicméně je potřeba vzít v úvahu, že můžeme pouze pracovat s těmi projekty, které reálně jsou. To znamená, pokud investoři nemají zájem v České republice nebo někde v Evropě, například stavět vývojové centrum na, já nevím, design letadel, tak my prostě nemůžeme, nemůžeme tento projekt do České republiky přilákat. Já bych řekl, že ta struktura projektu, tak jak k nám chodí, do značné míry reflektuje i zájem investorů investovat v konkrétních oborech. U toho automobilového sektoru je to trochu dáno i tím, že vlastně ty velké investice jsou relativně kapitálově náročné a pokud samozřejmě započteme investici jako byla například ta v Kolíně, tak s tou statistikou to do značné míry zahýbe, tím spíše, že ještě u těchto investic dochází k poměrně významnému efektu příchodu dodavatelů, čili vlastně pokud vezmeme ten efekt jedné velké investice, tak se potom v těch statistikách poměrně významným způsobem projevuje. Pokud jde o tu, o tu cykličnost, tak samozřejmě je pravdou, že asi není vhodné, abychom byli závislí na jednom konkrétním sektoru. Nicméně konkrétně automobilový sektor patří naopak mezi ty stabilnější a rozhodně je stabilnější než třeba elektrotechnický sektor, který podléhá těm módním vlivům daleko rychleji a můžeme to vidět i třeba v tom příkladu, případu společnost LG. Philips, která vlastně byla překvapena během několika let velkým propadem zájmu o ten konvenční typ televizoru. Kdežto v automobilovém sektoru se můžeme bavit o tom, že třeba dojde ke změně toho média, kterým

budou poháněny, nicméně vždycky budou ..., to gró automobilu vždycky zůstane. A jakkoli mohou proběhnout určité cykly nebo se mohou, mohou probíhat určité módní vlny, tak možná naopak v tomto, v této oblasti je lepší mít několik, několik výrobců, kteří jsou schopni případné výkyvy navzájem pokrývat. A v případě České republiky je jednou z velkých výhod to, že máme velice silnou dodavatelskou základnu, která vlastně již větší část své produkce vyváží jiným automobilkám v Evropě. Takže my již dnes nejsme zdaleka závislí jenom na Škodě Auto případně TPCA nebo do budoucna případně na společnosti Hyundai, ale vlastně jsme schopní, schopní tohleto, tohleto riziko do značné míry rozdělit mezi všechny, všechny finální výrobce v Evropě.

Petr HARTMAN, moderátor

Souhlasí Evžen Kočenda s tím, že příliš nehrozí riziko z toho, že v České ekonomice se prosazuje tak výrazně automobilový průmysl?

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

Já bych nerad říkal, že riziko nehrozí. Já si myslím, že pokud bychom tu strukturu měli diverzifikovanější, tak by to bylo samozřejmě lépe, ale jak už tady pan Hruša řekl, pokud jsou zde tyto investiční projekty, tak já si myslím, že to není špatné, že existují, protože pod tou zahraniční investicí, byť do automobilového průmyslu si nemůžeme představit jenom tu konkrétní prostě jednu továrnu. Tady jsou efekty, které jsou dolu a nahoru prostě, jejich dodavatelé a potom odběratelé. Na tyto podniky se zahraniční účastí jsou navěšeny neuvěřitelné spousty dodavatelů a konkrétně například u České republiky ve výrobním sektoru vlastně jestliže máme podniky se zahraniční účastí, které zaměstnávají určité, určitý počet lidí, tak vlastně ty dodavatelské podniky, které jsou s nimi spojené, tak jsou malinkaté nebo střední, ale zaměstnávají dalších dvakrát tolik lidí, jako ty podniky s přímou zahraniční účastí. Čili já bych tu otázku neviděl tak, jestli je to, jestli je koncentrace v automobilovém průmyslu škodlivá, já si myslím, že ty efekty v tomto konkrétním příkladě převažují. Na druhou stranu je potřeba si uvědomit, že automobilový průmysl nebo výroba v automobilovém průmyslu táhne naše vývozy zhruba ze čtvrtiny, což je hodně, a pokud by došlo k propadu, tak vlastně tím je ze čtvrtiny ovlivněn náš český vývoz. Ale jak říkám, to by se mohlo stát, i pokud by ta intenzifikace byla v nějakém jiném sektoru.

Petr HARTMAN, moderátor

Tomáš Hruša.

Tomáš HRUŠA, generální ředitel agentury CzechInvest

Já jestli můžu navázat ještě vlastně na konec té otázky, která se týkala struktury těch investic nejenom ve vztahu k sektorům, ale obecně k těm činnostem, já bych rád řekl, že vlastně již dlouhou dobu podporujeme výstavbu nebo tvorbu technologických center a strategických služeb a musím říct, že v tomhle smyslu jsme poměrně velice úspěšní. Takže nedá se říci, že bychom podporovali pouze zpracovatelský průmysl, ale naopak naší snahou je maximalizovat právě počet projektů v těch, v těch druhých oblastech. A já musím říct, že jsou to právě nebo většinou zahraniční investice, které přišly do České republiky mezi těmi prvními, které jsou i právě prvními mezi těmi, kteří vytvářejí svá technologická centra, což já se domnívám je opravdu dobrý předpoklad toho, že v České republice zůstanou a že ta část výroby, kterou tady budou realizovat, bude skutečně nastavena na nikoliv, nikoliv jen nějakých dočasně levnějších, levnějších faktorech. V tomto smyslu bych byl, bych byl poměrně optimista, a to

se týká nejen těch technologických center, ale i strategických služeb a já si myslím, že v některých oblastech, konkrétně už ten příliv je dostatečně silný na to, aby byl schopen, nechci říct přímo vyčerpat, ale, ale hodně pokrýt i skutečně tu reálnou, reálnou nabídku na trhu práce. A já si nemyslím, že by bylo možné nějakým zásadním způsobem ještě navýšit investice do této oblasti, protože jako v hlavním jaksi nechci říct brzdou, ale hlavním mechanismem, který brání tomu širšímu, širšímu podílu těchto, tohoto typu služeb, je právě situace na trhu práce. Čili já bych v tomto smyslu byl optimistický a myslím si, že ta struktura projektu, jak dneska přichází, tak do značné míry reflektuje absorpční kapacitu České republiky.

Petr HARTMAN, moderátor

Když se hovoří o zahraničních investicích, o jejich významu pro českou ekonomiku a Českou republiku vůbec, tak se hovoří o tom, že svým způsobem táhnou ekonomický růst, že pozitivně působí na obchodní bilanci a tak dále, dá se tedy říci, že bez zahraničních investic by na tom česká ekonomika byla výrazně hůře?

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

Já si myslím, že to je jedna z otázek, na kterou se dá jednoznačně odpovědět ano. Myslím si to.

Petr HARTMAN, moderátor

Dobře a v této souvislosti existuje třeba z hlediska ekonomických teorií nebo pohledu ekonomů nějaká hranice, aby třeba ta ekonomika nebyla příliš závislá na zahraničních investicích nebo výlučně na zahraničních investicích?

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

Jistě, vemme si hypotetický příklad nejmenované země, kde existují slabé instituce, kde výkonná moc může ovlivňovat moc legislativní. Já si zrovna nevzpomínám na příklad takové země, ale v situaci, kdy existují slabé instituce, a jedná se o nějakou malou otevřenou ekonomiku, tak jeden silný investor vlastně může, jak se to říká v pohádce o Otesánkovi, schlamstnout prostě část trhu v určitém sektoru a vlastně tím vznikne k tržní neefektivitě, protože tady to zahraniční, tento zahraniční investor je na nejlepší cestě stát se monopolistou a všechno v rámci hospodářské soutěže, existujících zákonů a tak dál. Čili tohle není příklad zrovna z nějaké hluboké ekonomické teorie, ale tohle je jeden příklad, kde by si stát ve své roli regulátora měl dát pozor na takovéhle situace. Ale teď je otázka, dát si pozor přímo na toho investora, anebo dát si pozor na to, co stát má dělat? Čili na to dodržování práva, na kultivování institucí, na zlepšování institucionálního rámce a tak dál.

Petr HARTMAN, moderátor

Dá se tedy říci, kde fungují instituce, kde funguje dobře právo, jeho vymahatelnost a tak dále, tak není potřeba tak nějak úzkostlivě hlídat, odkud ty investice přicházejí.

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

Tak ... Jistě, tak je nebezpečí nějakého, nějakého přešlapu nebo, nebo zneužití daleko, daleko menší.

Petr HARTMAN, moderátor

Je struktura, nebo ne struktura, ale poměr zahraničních investic versus třeba tuzemských investic v české ekonomice optimální? Dá se to vůbec určit?

Tomáš HRUDA, generální ředitel agentury CzechInvest

Já si právě myslím, že to je velice těžké určit, samozřejmě záleží sektor od sektoru. Pokud máme některá tradiční odvětví, kde jsou dobře fungující domácí firmy, které, které jsou konkurenceschopné, tak asi není velký důvod, abychom, abychom sem lákali do toho konkrétního sektoru další firmy. Naopak pokud chceme například rozšířit schopnosti české ekonomiky v některých jiných, které zde zastoupeny nejsou, tak tam zase ta cesta třeba jiná není, protože není reálné v dnešním světě, který je opravdu velice silně konkurenceschopný, začít, začít od znova. A bohužel je potřeba si uvědomit, že i v čase se vyvíjí, vyvíjí situace a to, co bylo možné například po válce v některých zemích, které zavřely vlastní trh a daly šanci vyrůst svým národním šampionům, kteří po nějaké době hájení měli možnost proniknout na zahraniční trhy, což je asi případ třeba Japonska nebo Koreje, to dnes reálné není. Dneska se musí, dneska bohužel se musíme, musíme vlastně od počátku ty firmy potýkat se silnou konkurencí. A já možná jenom bych si dovolil k tomuhle dvě poznámky. Jedna je, že to riziko krachu je stejné u české i u zahraniční firmy, čili z tohoto pohledu bych to neviděl nijak zásadně, a ten druhý je, že samozřejmě nic na světě není zadarmo a nic není optimální a stejně jako zahraniční investice přináší spoustu pozitiv, tak přináší i negativa. Jde spíše o to, aby byly v nějakém rozumném poměru, aby se to vyplatilo. A já si myslím, že v čem jsou některé nevýhodou, tak v nich mohou být výhodou, a to, že je česká ekonomika malá a právě není možné, aby zde jednoduše vyrůstali národní šampioni schopní nějakým zásadním způsobem konkurovat v zahraničí, zas je naopak výhodou v případě zahraničních investic, protože nehrozí, že by primárně ta atraktivita naší země spočívala v tom, že dobíjí místní trh. To je, to je aspekt, který je opravdu až někde na desátém místě, a pokud některé firmy investují proto, aby získaly trh, tak rozhodně nejdou do České republiky. Máme tady daleko lepší kandidáty jako třeba Polsko nebo Německo, Francie, prostě veliké země s velkým potenciálem. A právě z tohoto důvodu jsou ty negativní efekty spojené se zahraničními investicemi daleko menší než třeba právě v těch velkých zemích, kde velice dobře může dojít k tomu, že zahraniční firma vytlačí dobře fungující domácí právě z toho trhu. V České republice toto velice často nehrozí právě proto, že ten trh je příliš malý na to, aby vůbec byl brán v úvahu, a pokud se podíváme například na procenta exportu z té, z té výroby, které se realizují v zahraničních firmách, tak to je obrovské. Dá se říci, že většina těch investic na zelené louce vyváží více než devadesát procent své produkce do zahraničí, což je jenom důkazem toho, že opravdu to zaměření není na český trh a ten efekt vytlačování je minimální v tomto smyslu.

Petr HARTMAN, moderátor

Reakce Evžena Kočendy?

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

To byl ... Ne, já si myslím, že to byl velice dobrý postřeh s tím vlastně, proč bychom měli poskytovat nebo lákat investory, kde fungují domácí firmy. Pokud bychom lákali investory

tam, kde fungují domácí firmy a připravovali jim pobídky, tak bychom nedělali nic jiného, než jim uměle snižovali náklady, s čímž by se fungující domácí firmy nemohly vyrovnat. To by byl naprosto kontraproduktivní počin a to je zase úkol státu, aby něco takového nedělal. Stát nemá dělat vůbec nic jiného, než to, aby fungoval, aby fungoval trh a aby v něm fungovala pravidla, aby fungoval trh podle pravidel. To je v podstatě teze, kterou Adam Smith před mnoha a mnoha lety vytesal, takřikajíc, do toho pomyslného mramoru své knihy a já si myslím, že na tom není co měnit.

Petr HARTMAN, moderátor

Tím se dostáváme k problému, o kterém jsem chtěl hovořit na závěr, a to je problém českých firem, protože některé si právě stěžovaly na to, že pobídky pro zahraniční investory je likvidují a podobně. Takže z toho, co zde bylo řečeno, vyplývá, že ne vždy je ten nářek oprávněný, že spíš to jsou výjimky.

Tomáš HRUDA, generální ředitel agentury CzechInvest

Takhle, ono obecně samozřejmě ta situace pro malé a střední podniky není jednoduchá, ta konkurence je opravdu obrovská a ono jenom spíše jde o to podívat se, do jaké míry ten stát má reálnou možnost nějakým způsobem to změnit. Investiční pobídky od počátku, tak jak jsou koncipovány, neznají žádné rozlišení původu kapitálu. To znamená, ta investice může být jakýmkoliv poměrem, může být stoprocentně česká, stejně tak může být stoprocentně japonská například. Tam žádné takovéhle kritérium neexistuje. Je samozřejmě pravda, že statisticky vzhledem k tomu, že existují určité limity, je velké firmy mají větší pravděpodobnost, že se, že tyto limity splní. To je také pravda. Nicméně na druhou stranu si myslím, že asi není vhodné, aby investiční pobídky byly, fungovaly jako plošný nástroj, na který, který, který bude používat každá firma. Myslím si, že s tím, jak klesá velikost příslušného projektu, tak bychom měli spíše směřovat na ta plošná opatření, protože asi není cílem, abychom administrativou strávili větší část přínosu toho konkrétního projektu. U toho velkého je to samozřejmě zanedbatelná část. Pokud bychom to měli aplikovat plošně, tak potom zjistíme, že je daleko lepší použít plošné opatření, než dělat něco jiného. Zároveň platí také to, že v rámci evropských pravidel jsou možné různé míry veřejné podpory právě v závislosti na velikosti konkrétního projektu, to znamená čím, obecně se dá říci, čím větší projekt, tím menší míru veřejné podpory smí získat. Úplně extrémní příklad byl například automobilový sektor, kde se bavíme o zhruba patnácti procent, procentech uznatelných nákladů z té vlastně jakoby nejvyšší možné dosažitelné míry podpory, kdežto u těch malých a středních firem se může ta podpora přímá vyšplhat až třeba na sedmdesát pět procent. Čili to je jen takový, jeden takový postřeh. Jinak můžu říct, že vlastně pokud jde o pobídky jako takové, tak těch nástrojů je více a existuje jeden program, který možná není tak dobře znám, protože právě nevzbuzuje, nevzbuzuje tolik, tolik pozornosti. Jedná se o program, který je k dispozici v regionech, který mají vysokou nezaměstnanost a kde ta kritéria jsou nastavena daleko méně. Kde stačí investovat jenom deset milionů korun a vytvořit pět pracovních míst a u tohohle programu konkrétně například je podíl českých firem sedmdesát procent. Ten naopak zase není zajímavý pro, pro ty velké firmy. Spíš jenom o to nastavit vhodné portfolio produktu pro firmy tak, aby všechny, všechny měly možnost využít toho nejlepšího s tím, že obecně platí, že pokud ty firmy mají dobře fungující podnikatelské prostředí, to co tady bylo mockrát zmíněno, tak je to opatření, které je plošné, které není administrativně náročné a které je asi, asi nejlepší.

Petr HARTMAN, moderátor

Dobře, kdybychom tedy úplně na závěr velice stručně jednou větou měli shrnout to, o čem jsme zde hovořili, tak kdyby mělo zaznít z vašich úst jednou větou, jaký je největší přínos zahraničních investic pro českou ekonomiku? Evžen Kočenda.

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

Přínosy jsou dva, jeden je, jeden se vyjádřit monetárně tím, že vlastně ty firmy platí daně, platí mzdy, vytvářejí místa, lidé můžou utrácet, platí daně a tak dál. Druhý je ten nemonetární, a to je vlastně přínos na kultivaci obchodně-dodavatelských vztahů, zlepšování technologie, přinášení know-how a kultivaci vlastně celého podnikatelského prostředí.

Petr HARTMAN, moderátor

Tomáš Hruďa.

Tomáš HRUDA, generální ředitel agentury CzechInvest

Já myslím, že k tomuhle není moc co dodat a já si myslím, že z toho dlouhodobého hlediska je asi nejcennější právě to know-how. To že po těch čtyřiceti letech centrálně řízené ekonomiky jsme se dostali tam, kde dnes jsme, si myslím, že mimo jiné i právě proto, že spousta firem dnes velice dobře ví, jakým způsobem se funguje ve vyspělé ekonomice a jsou schopny, jsou schopny skutečně reálně konkurovat, a to je věc, kterou, ať už se bude vyvíjet naše ekonomika jakýmkoli způsobem, kterou neztratíme, která tady zůstává a která není nesena odchodem, příchodem investora. Ale která zůstává v tom podnikatelském prostředí a obecně v tom lidském kapitálu, který je právě, a s tím souhlasím, tím nejcennějším, co Česká republika má.

Petr HARTMAN, moderátor

Dobře, takže to byl pravidelný diskusní pořad Studio STOP, který se vysílá na okruhu Český rozhlas 6. Tentokrát byl zaměřen na zahraniční investice a hosty ve studiu byli generální ředitel agentury CzechInvest Tomáš Hruďa a ekonom **Evžen Kočenda z Národohospodářského ústavu Akademie věd a CERGE Univerzity Karlovy**. Děkuji za účast a opět někdy na slyšenou.

Evžen KOČENDA, Národohospodářský ústav Akademie věd České republiky a CERGE Univerzity Karlovy

Na shledanou.

Tomáš HRUDA, generální ředitel agentury CzechInvest

Na shledanou.